

**ՀՐԱԶԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ
ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻՆ**

Հրապարակող՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

13.

Նոր - Նախիջևան
21 Փետրվար 1910

Գեորգյան իւ Զ. Ն. Ակիւնեան,

Ծնորհակալություն եւ ուրախություն ես ասացա 26ր ընդարձակ նամակը, ուր ամէն ինչ մանրամասն բացատրած էիք: Նամակիս հետ պիտի գտնէք եւ ճուրհանի համառոտ յօդուածը, որ կարող էք հրատարակել Հանդէսի ո՛ր թուին մէջ որ կ'ուզէք:

Հաթեան գրերու մասին Ձեր տուած բացատրութիւնները խիստ գոհացուցիչ էին. ինձ անծանօթ էին այն նոր քննութիւնները՝ որոնց մասին խօսած էիք Ձեր նամակին մէջ. այնպէս որ Ձեր ըրած կրճատումը այլ ևս բանաւոր կամ արդարացի է: Այնու ամենայնիւ խոստովանելու է՝ որ եթէ կարելի լինէր որ եւ ժիշոցով բուժուր ապել, աւելի օգտակար կ'ըլլար: Ձեր ցոյց տուած ծախքը չեմ կրնար յանձն առնել: Ըսոյց կարելի չէ՞՞ արդեօք պատահա տառերուն տեղ պատրաստել այնպիսի քիշէ մը (տախտակ), ինչպէս կ'առաջարկէք նշանագրերուն համար. այս պարագային եթէ հարկ ըլլայ տառերուն շարքը փոխել, կարելի է: Նոյնպէս եթէ Դուռը յանձն առնէիք լրացնել ցանկա՝ նոր քննութեանց արդիւնքներով, շատ ուրախ կ'ըլլային աշխատութեան մէջ ալ կրնայիք յաեկապէս յիշել Ձեր անունը հրապարակ կ'ըլլայ յետոյ հակաւտութեամբ: Վերջապէս գործը կը յանձնեմ Ձեզ, բրէ՛ք ինչպէս կը կամենաք, եւս՝ ինչպէս հանգամանքները կը հրամայեն:

Գալով՝ նշանագրերուս ցանկին՝ կարելի չէ Ձեր ունեցած քիչէներէն օգտուելու համար իմ դրած շարքէն ցանգարել, որովհետեւ աշխատութիւնը նոյն իսկ այս շարքին մէջ կը կայանայ. նշանագրերը շարուած են ըստ իրենց աստիճանական զարդացման, որ բուն ժամանակագրական շարքն է: Հետեւորար կը մնայ ընդունիլ Ձեր երկրորդ առաջարկը՝ «բոլոր իմ ցանկի նշանագրերը առանց բառերու թուանշաններով Հանդիսի դրիւք տախտակներու վրայ աւնուլ՝ ըստ այնմ փորագրել տալու» (խմբագ. ծախիւք), մեկնութիւնքն առանձին թուերու համաձայն ամփոփելովք: Ասիկա շատ յարմար է: Եթէ կ'ուզէք, նշանագրերու ամբողջական ցանկը վիճատիպ դնենք, որ անշուշտ աւելի քիչ ծախքի կարօտ է: Տրդուած վ. Պալեանի ցուցակը որ Ձեր քով հրատարակուած է, վիճատիպ է և շատ մի քանի: Ասոր համար՝ եթէ որ հարկ է, կրնամ ես շատ աւելի մաքուր նոր ձեւագիր մը պատրաստել, մաքուր բնարկ է, կրնամ ես շատ աւելի մաքուր նոր ձեւագիր մը ուղարկէք: Ձեռք կրնար արդեօք նոյնը լորգեր գրութեան, եթէ իմ ձեւագիրս ետ ուղարկէք: Ձեռք կրնար արդեօք նոյնը ընել նաեւ Ենաէնի նշանագրերու պակաս ձեւերուն համար կամ ամբողջովին: Այս պարագային համեմատութիւնները (հաթեան և նշանագիր տառից) թուանշաններով դնելը՝ գործին մնաս չի տար:

Ջեռագրաց ցուցակին սրբագրութիւնը, գերմ. յառաջաբանը և ցանկը (պահա-
յատուկ աւուսնները բոլոր հոգը ներմուծեմ) նամակիս հետ միասին փոստին կը
լանձնեմ:

Ինչ օգնեցաւ որ կ'ընէք Հանդէսի քէն տարածման մասին, դժբախտաբար ընդհանուր ցարէ հոս կը բարտաբարկուի լոյսը, աւելի մասնակի թերթ, միայն 600 բաժանորդ ունի, որմէ 200 միայն վճարովի. Զնացիալը ապառիկ կամ, որ նոյն է, Զրիւ 300ի մէջ կը խաղան նաեւ Բանասերը, Բազմակիցը ևն.: Բանասերն ալ մասնա-

նակին կարծեց թէ խառն նիւթեր դնելով՝ պիտի կրնայ շատ բաժանորդ շահիլ, բայց յառախարք եղաւ և նորէն նախկինին դարձաւ: Բազմամիտ է հաստատուն մնաց իր փոխուած կերպարանքին մէջ, բայց այն ո՛չ թէ գրականութեան ծառայութիւն մատուցանելու համար է, այլ կարծեմ գիտական նիւթ հոսնենալուն համար: Ես Համ-դէսի 14 տարուան աշխատակիցը և վնասող բաժանորդն եմ: Իմ համակրանքս խոր, շատ խոր է: Կ'ուզեմ որ թերթը մնայ այսպէս: Իսկ եթէ յոյս ունիք որ բովանդակութիւն փոխելով բաժանորդները կը շատնան, այն ժամանակ կարելի է թերթը բաժնել երկու բոլորովին անջատ մասերու: Գրական բաժին և հայագիտական բաժին: Ուզողը կրնայ մէկուն կամ միւսին բաժանորդ գրուիլ: Այն ժամանակ, եթէ գրական բաժինը իրօք շատ բաժանորդ ունենայ, կրնայ նպաստ մատուցանել գիտականին և անոր ծախքերը ծածկել: Այսպիսի ոճի մը կը հետեւէր նախկին Հրատարակչական ընկերութիւնը: Կը տպէր այնպիսի գրքեր՝ որոնք աւելի շատ կը ծախուէին և անոնց եկամուտը կը պատկեցնէր չժախուելու հայագիտական գրքերու վրայ: Ամէն պարագայի մէջ կը մաղթեմ կար և կարողութիւն թէ՛ Ձեզ անհատապէս և թէ բովանդակ իմրագրական մարմնոյն ու Միաբանութեան: — Կ'ուզարկեմ նամակիս հետ և վեց բուրլի: Խնդրեմ հաճեցէք յայտնել թէ ի՞նչ տարուան պարտք ունիմ:

Խնար՝ յարգանքօք

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Ի յէջ Կ. Բաժանցիանի (Բանասէր) հանդէսը նկատի ունի, ապա այն դադարել էր 1907ին: Դ Հաւանաբար նկատի ունէր Քիֆլիսի Հայոց հրատարակչական ընկերութիւնը, որ մեծ ծառայութիւններ է մատուցել հայերէն գիրքը մատչելի դարձնելով:

14.

[1910 Նոյ. 10
Նոր – Նախիջևան]

Գերապատիւ

Հ. Ն. Ակինեան,

Իմրագիր Հանդէսի,

Պր. Զամինեանին՝ յայտնեցի Ձեր գրածը. ուրախ եղաւ և խոստացաւ եկող տարիէն նորոգել իր բաժանորդութիւնը: Յոյս ունիմ երկու բաժանորդ ևս գտնել, երկուքն ալ լեզուաբանութեան հետեւող, մէկը ուսուցիչ, միւսը սկսնակ աշակերտ: Վերջոյ գրեցին Յ գլուխ միայն մնաց. ինչպէս ըսած եմ կանխաւ, աշխատողութիւնը երկուր չէ. կէսէն աւելին տպեցինք արդէն: Երբեք կ'ուզարկեմ Դանիէլեան գրեթէ վրայ գլուխ մը, որմէ յետոյ կը մնայ այլ ևս երկու գլուխ: Շատ շատ փազանց զբաղուած եմ այժմ, որովհետեւ մէկ կողմէ կը տպուի Classification-ի հայեաբէն ընդարձակ թարգմանութիւնը և միւս կողմէ Արմատական Բառարանն տպել կը պատրաստուիմ: Յոյժ ցաւալի կորուստ մը ունեցայ: Պօլիսէն վերադարձիս, ծնողներս հետս բերի. և ահա շուտով հիւանդացաւ ծերունի հայրս և երկու շաբաթ չարաչարուելէ յետոյ վախճանեցաւ: Այս ցաւը, կրած նեղութիւններս բոլորովին խառն գարեցին ինձ. և ահա ասոր համար Վերջոյ գրեցի շատ ետ մնացին. բայց հոգ չէ՛ կը վերջացնենք շուտով:

Ձեր տալիք մատենագիտական տեղեկութիւնները՝ առանձնապէս պիտի հետաքրքրեն ինձ և նմաններս: Հեռագրական մը նստած, Ձեր շնորհիւ միայն պիտի իմանանք թէ ի՞նչ կը կատարուի Եւրոպայի գիտական կեանքին մէջ: Կը խնդրեմ նախ այդ լեզուաբանական յօգուածներու մէջ երբեմն շատ փոքրիկ ամփոփումներ տալ: Այսպիսի ըրածէք արդէն ձեր երկու Arm. Bibliographie-ներուն մէջ, զորս փոքրիկ ու մեծ շնորհակալութեամբ ընդունեցի: Մէկ յօգուած մը գտայ որ ինձ անծան

նօթ մնացած էր, իսկ ալ կը պատրաստեմ կատարելալ հայագիտական ցուցակ մը՝ միայն նուիրուած Հայ լեզուաբանութեան³, Սակայն շատ մանրամասն, որովհետեւ մինչեւ իսկ Խաթարաւայի⁴ յօդուածները յիշուած են, եթէ բարբառով գրուած են, Ձեր հրատարակելի ցուցակը ամենէն առաջ ի՞նչ պիտի օգնէ և կանխառ ու քերմպէս շնորհակալ եմ:

Ձեռագրաց ցուցակը եթէ աւարտի, պիտի խնդրեմ որ մէկ օրինակ իմ հաւելոյս կազմելով հաճէիք ուղարկել ինձ: Նոյնպէս մէկ օրինակ ալ Սանտասրեան ցուցակէն եթէ կայ՝ կազմելով ուղարկել ինձ (առանձին հատորով և ո՛չ թէ Թուրքի Ցուցակին հետ կազմելով):

Շէֆտաւովիցի⁵ հասցէն եթէ որ և իցէ միջոցով Ձեր ձեռքն անցնի, խնդրեմ հաճեցէք ուղարկել, Բագրատ Խալաթեանը գիտնուաւ է, բայց անոր հետ թղթակցութիւն չունիմ, Հայ ծանօթի մը հետ թղթակցութիւն ունենալը շատ անգամ աւելի դժուար է քան թէ օտար եւրոպացի ոնճանօթի մը հետ:

«Մեր Զայն»⁶ի պակասած թիւերը և Հ. Բ. Պիլէզիկեանի⁷ խնդրած գրքերը կը գտնեմ ու կ'ուղարկեմ: Այս առթիւ խնդրեմ հաճեցէք յայտնել իրեն:

Նոր լուսանկար մը առայժմ արամադրելի չունիմ, բայց կը խոստանամ, խնդրելով Ձեզմէ փոխադարձը, որպէս զի զէթ պատկերի վրայ ուրախութիւնն ունենամ արժանանալու Ձեր տեսութեան:

Պատերձ յարգանք
Ձերդ ն. ծ. Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

1910 Նոյ. 10

Ն. Նիշ.

[Առաջին եջի լուսանցում]՝ Տեղւոյ տպարանպետ Աւագեանը կը խնդրէ Ձեզմէ վիեննայի ձուլարանիդ մէջ գտնուած հայ. տառերու մէկ ցուցակը⁸. կրնաք ինձ դրկել:

¹ Զաւիթեան Աբրահմ (1861-1937), հայագէտ և մանկավարժ. 1908-1909ին Նոր Նախիջևանում հրատարակել է «Հայոց Եկեղեցու պատմութիւն», երկհատոր, 1914ին՝ «Հայ զրականութեան պատմութիւն» (1ին մաս). մահացել է Երևանում:

² Հ. Գր. Գալէմբարեանը ՀԱՌՈՒՄ 1887-1897ին հրատարակել է 1887-1896 թթ. լոյս տեսած «Եւրոպական-հայագիտական հրատարակութիւն», որից յետոյ այս բաժինն ընդհատուել է: Հ. Պ. Ֆերհաթեանը շարունակեց 1910ի յունուարից և լոյս ընծայեց 1897-1910ին տպագրուած գործերի ցանկը:

³ Հր. Ահառեանն այսպիսի մասնագիտական ցանկ չի հրատարակել:

⁴ «Խաթարաւայ», երգիծական շարաթաթերթ, Քիֆլիս, 1906-1916, 1922, 1925-1926:

⁵ Եւրոպացի լեզուաբան:

⁶ Խալաթեան Բագրատ (մ.թ. 1860-1935), բանասէր, պատմաբան:

⁷ «Մեր ձայնը», քաղաքական, հասարակական և գրական շարաթաթերթ, ապա եռօրեայ, Նոր Նախիջևան, 1907-1909:

⁸ Հ. Բաղնարաւ Պիլէզիկեանը (1862-1917) տարիներ շարունակ եղել է վանքի մատենադարանի պատասխանատու և շատերի հետ նամակակցելով հարստացրել է այն:

⁹ Վիեննայի Միաթարեան տպարանը վաճառքի համար ունէր հայերէն տառեր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Գաւուցակելի՜ 7)